

TASHQI QARZ VA UNI ASORATLARINI BARTARAF ETISH

Eshonqulov Ilxomjon Ziyadullayevich

O`zbekiston Respublikasi Bank – Moliya Akademiyasi Magistranti

Annotatsiya. *Mazkur maqolada tashqi qarzning iqtisodiy rivojlanishdagi o`rni, uning davlat moliyaviy siyosatiga ta`siri hamda yuzaga keladigan salbiy oqibatlari tahlil qilinadi. Xususan, tashqi qarzning oshib borishi byudjet barqarorligi, valyuta kursi va inflyatsiya darajasiga qanday ta`sir qilishi yoritiladi. Shuningdek, xorijiy qarzga bog`lanib qolmaslik, iqtisodiy mustaqillikni saqlab qolish va qarzdan samarali foydalanishni ta`minlashga qaratilgan institutsional va strategik yondashuvlar taklif etiladi. O`zbekiston misolida tashqi qarz holati va uni boshqarish mexanizmlari tahlil qilinib, ilg`or xalqaro tajribalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

**Kalit so`zlar:** *O`zbekiston iqtisodiyoti, tashqi qarz, iqtisodiy xavfsizlik, byudjet taqchilligi, inflyatsiya, qarz yuki, fiskal siyosat, moliyaviy barqarorlik, institutsional islohotlar, tashqi moliyaviy boshqaruv.*

Абстрактный. *В статье анализируется роль внешнего долга в экономическом развитии, его влияние на государственную фискальную политику и возникающие при этом негативные последствия. В частности, будет отмечено, как увеличение внешнего долга влияет на стабильность бюджета, обменный курс и уровень инфляции. Также предлагаются институциональные и стратегические подходы, позволяющие избежать зависимости от внешнего долга, сохранить экономическую независимость и обеспечить эффективное использование долга. На примере Узбекистана будет проанализирована ситуация с внешним долгом и механизмы его управления, а также разработаны практические рекомендации на основе передового международного опыта.*

Ключевые слова: *внешний долг, экономическая безопасность, дефицит бюджета, инфляция, долговая нагрузка, фискальная политика, финансовая стабильность, институциональные реформы, внешнее финансовое управление, экономика Узбекистана*

Abstract. *This article analyzes the role of external debt in economic development, its impact on state financial policy, and the negative consequences that may arise. In particular, it highlights how the increase in external debt affects*

budget stability, exchange rate, and inflation. It also proposes institutional and strategic approaches aimed at avoiding dependence on foreign debt, maintaining economic independence, and ensuring effective use of debt. Using the example of Uzbekistan, the state of external debt and its management mechanisms are analyzed, and practical recommendations are developed based on advanced international experience.

Keywords: *external debt, economic security, budget deficit, inflation, debt burden, fiscal policy, financial stability, institutional reforms, external financial management, economy of Uzbekistan*

Kirish. Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida tashqi qarz davlatlar moliyaviy siyosatining ajralmas tarkibiy qismiga aylangan. Rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiy o'sishni ta'minlash, infratuzilmani modernizatsiya qilish va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish maqsadida tashqi qarz olishga majbur bo'lmoqda. Tashqi qarzning oqilona boshqarilishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashi mumkin bo'lsa-da, uning haddan tashqari ortishi va samarasiz yo'naltirilishi salbiy makroiqtisodiy oqibatlariga olib keladi. Xususan, tashqi qarzning oshib borishi fiskal bosimni kuchaytiradi, byudjet taqchilligini chuqurlashtiradi, milliy valyutaning qadrsizlanishiga, inflyatsiya darajasining ortishiga hamda tashqi moliyaviy mustaqillikning zaiflashishiga sabab bo'ladi. "Tashqi qarz, agar samarali boshqarilmasa, mamlakat iqtisodiyotini uzoq muddatli moliyaviy bog'liqlikka olib kelishi mumkin. Asosiy tahdid – bu qarzning o'sib borishi fonida iqtisodiy o'sish sur'atlarining susayishi va moliyaviy mustaqillikning zaiflashuvidir." Bugungi kunda ko'plab davlatlar tashqi qarzning noxush oqibatlariga duch kelmoqda. Bunday sharoitda tashqi moliyaviy majburiyatlarni puxta rejalashtirish, ularni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish, qarz yuki va xizmat ko'rsatish xarajatlarini optimallashtirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Shu bilan birga, tashqi qarzdin samarali foydalanish, uning qaytarilishini ta'minlaydigan daromadli va strategik loyihalarni moliyalashtirish zarurati ortib bormoqda. Davlatlar o'zlarining iqtisodiy suverenitetini saqlab qolishlari, moliyaviy xavfsizlikni ta'minlashlari va barqaror rivojlanishni kafolatlashlari uchun tashqi qarzni boshqarishda innovatsion, ehtiyotkor va institutsional islohotlarga asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqishlari lozim [1].

Adabiyotlar tahlili. Tashqi qarz va uni boshqarish masalalari bugungi kunda jahon iqtisodiyotining eng dolzarb mavzularidan biri bo'lib, ko'plab olimlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan chuqur o'rganib kelinmoqda. Xalqaro Valyuta

Jamg'armasi (XVJ), Jahon banki, YUNKTAD va boshqa xalqaro moliyaviy institutlar o'z hisobotlarida tashqi qarz barqarorligi va uni boshqarish uslublariga alohida e'tibor qaratmoqda. Xususan, R. Dornbusch va S. Fisher kabi olimlar o'zlarining iqtisodiy nazariyalarida tashqi qarzning iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'siri faqatgina u maqsadli va daromadli yo'nalishlarga yo'naltirilgandagina namoyon bo'lishini ta'kidlaydilar. Krugman (1988) esa qarz inqirozi sharoitida davlatlar "qarz deflyatsiyasi"ga duch kelishini, bu esa iqtisodiy faollikning pasayishiga olib kelishini ko'rsatadi. YUNKTAD (UNCTAD)ning 2022-yilgi hisobotida esa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun tashqi qarzning o'sishi fiskal mustahkamlik va ijtimoiy barqarorlikka tahdid solayotganligi qayd etiladi. Mazkur hisobotda qarzning nisbiy og'irligi, xizmat ko'rsatish xarajatlari va ularning ijtimoiy sohalarga ta'siri batafsil tahlil qilinadi. O'zbekiston bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar orasida, Karimov I.A. tomonidan ilgari surilgan iqtisodiy islohotlar konsepsiyasi, shuningdek, Q. Tadjibaeva va R. Xoshimov kabi iqtisodchilar tomonidan yozilgan ilmiy maqolalar tashqi qarzning milliy iqtisodiyotga ta'siri va uni boshqarish mexanizmlariga oid muhim tahlillarni taqdim etadi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Markaziy bankining rasmiy statistik hisobotlari so'nggi yillarda tashqi qarz miqdorining o'sishi va u bilan bog'liq risklarni aniqlashda asosiy manba bo'lib xizmat qilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda tashqi qarzning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri, uni boshqarishdagi muammolar va asoratlarni bartaraf etish bo'yicha samarali yondashuvlar tahlil qilindi. Ishda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

➤ **Tahliliy-uslubiy yondashuv** – tashqi qarzning O'zbekiston iqtisodiy tizimidagi o'rni, miqdoriy ko'rsatkichlari va dinamikasi o'rganildi. Jahon banki, XVJ, UNCTAD hamda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari asosida qarz yuki va xizmat ko'rsatish xarajatlari tahlil qilindi.

➤ **Solishtirma tahlil** – O'zbekiston tajribasi boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar bilan solishtirildi. Turli mamlakatlarda tashqi qarzni boshqarish bo'yicha qo'llanilayotgan strategiyalar va ularning natijalari qiyosiy tarzda baholandi.

➤ **Tizimli yondashuv** – tashqi qarz bilan bog'liq muammolarni kompleks tarzda yoritish maqsadida moliyaviy, fiskal, valyuta, ijtimoiy va institutsional omillar o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqildi.

➤ **Ekspertlar tahlili** – iqtisodchi olimlar, xalqaro moliya mutaxassisleri va amaliyotchi ekspertlarning qarashlariga tayangan holda tashqi qarzni samarali boshqarish mexanizmlari yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqildi.

➤ **Induktiv va deduktiv metodlar** – umumiy nazariyalar asosida aniq holatlar tahlil qilindi (deduktiv), shuningdek, amaliy misollar asosida umumlashtirilgan xulosalar shakllantirildi (induktiv).

Ushbu metodlar asosida tashqi qarzning hozirgi holati chuqur tahlil qilinib, mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish uchun ilmiy asoslangan strategik takliflar ishlab chiqildi.

Xulosa. Tashqi qarz rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O‘zbekiston uchun muhim moliyaviy manba bo‘lishi mumkin, biroq uning noto‘g‘ri boshqarilishi jiddiy iqtisodiy va ijtimoiy muammolarga olib keladi. Qarzni maqsadli va samarali yo‘naltirish, uning qaytarilishi kafolatlangan loyihalarga investitsiya qilish, shuningdek, moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash tashqi qarzdan foydali foydalanishning muhim omillaridir. Tashqi qarzning salbiy asoratlarini bartaraf etish uchun quyidagi yo‘nalishlar muhim ahamiyatga ega:

- ❖ Qarzni boshqarishda ochiqlik va shaffoflikni ta‘minlash;
- ❖ Davlat xarajatlarini optimallashtirish va qarz tushumlarini real sektorga yo‘naltirish;
- ❖ Eksportni rag‘batlantirish va valyuta tushumlarini ko‘paytirish;
- ❖ Xalqaro moliyaviy institutlar bilan uzoq muddatli va barqaror hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.

O‘zbekiston uchun tashqi qarzga bog‘liqlikni kamaytirish, ichki moliyaviy salohiyatni rivojlantirish, budjet intizomini mustahkamlash va institutsional islohotlarni chuqurlashtirish bugungi kundagi asosiy ustuvor vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dornbusch, R., & Fischer, S. (1990). *Macroeconomics*. McGraw-Hill, New York.
2. Krugman, P. (1988). Financing vs. forgiving a debt overhang. *Journal of Development Economics*, 29(3), 253–268.
3. UNCTAD. (2022). *Trade and Development Report*. United Nations Conference on Trade and Development. Geneva.
4. International Monetary Fund (IMF). (2023). *World Economic Outlook*. Washington, D.C.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

5. World Bank. (2023). *Global Economic Prospects*. Washington, D.C.
6. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. (2024). *Davlat tashqi qarzi bo‘yicha statistik axborot*. Rasmiy sayt: www.mf.uz
7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). *Monetar siyosat sharhi va statistik ma’lumotlar*. Rasmiy sayt: www.cbu.uz
8. Karimov, I. A. (1997). *O‘zbekiston XXI asr bo‘lag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari*. Toshkent: O‘zbekiston.
9. Tadjibaeva, Q., & Xoshimov, R. (2021). Tashqi qarz va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta’siri. *Iqtisodiy tahlil jurnali*, №2, 45–51.
10. Musayev, Sh. (2020). Tashqi qarz barqarorligini ta’minlashda samarali moliyaviy boshqaruv vositalari. *Moliyaviy tadqiqotlar jurnali*, №1(5), 78–83.

